



YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 6-son

VOLUME 5 / ISSUE 6 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.6.



Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Mustafayev,
Y. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvaliyeva,
Y. Mahmudov,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 24-dekabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog'oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog'i: 14
Adadi: 100. Buyurtma: № 209.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY'ATI

BOSH MUHARRIR

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

MAS'UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

J. Blum – Amerika Qo'shma Shtatlarining Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (AQSh)

M. Vishovaty – Polshaning Gdansk universiteti professori (Polsha)

M. Hayat – Muhammadiyah Malang universiteti o'qituvchisi (Indoneziya)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

A. Yakubov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro hamkorlik va uzluksiz ta'lim bo'yicha prorektor, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

X. Xayitov – O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati, yuridik fanlar doktori, professor

S. Yusupov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma'muriy va moliya huquqi kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

E. Egamberdiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

Sh. Ismoilov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

G. Uzakova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

G. Yo'ldasheva – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

A. Yo'ldoshev – Toshkent davlat yuridik universiteti Konstitutsiyaviy huquq kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar doktori

R. Altıyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasini professori v.b., yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasini dotsenti v.b., yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

S. Oripov – Toshkent davlat agrar universiteti Huquqshunoslik kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

F. Hamdamova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq va ommaviy huquq fanlari kafedrasini dotsenti v.b., yuridik fanlar doktori

D. So'fiyeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini katta o'qituvchisi, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti Umumta'lim fanlar va madaniyat kafedrasini dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Мустафаев,
Е. Ярмолик,
Э. Шарипов,
К. Абдувалиева,
Й. Махмудов,
М. Шарифова,
Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387.

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
24.12.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 14. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 209.

Отпечатано в типографии Ташкентского государственного юридического университета.
100047, г. Ташкент,
ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – профессор юридической школы Бостонского колледжа (Бостон, США), доктор юридических наук

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

М. Хаят – преподаватель Университета Мухаммадия Маланг (Индонезия)

А. Хошимхонов – первый проректор по делам молодёжи и духовно-просветительской работе Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

А. Якубов – проректор по международным связям и дополнительному образованию Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

М. Ахмедшаева – профессор кафедры теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Х. Хайитов – депутат Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Юсупов – заведующий кафедрой административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Э. Эгамбердиев – доцент кафедры гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Ш. Исмоилов – заведующий кафедрой трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Г. Узакова – профессор кафедры экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Г. Юлдашева – профессор кафедры международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Юлдошев – доцент кафедры конституционного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Р. Алтиев – и.о. профессора кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

М. Курбанов – и.о. профессора кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

С. Орипов – доцент кафедры права Ташкентского государственного аграрного университета, доктор философии по юридическим наукам

Ф. Хамдамова – и.о. доцента кафедры международного и публичного права Университета мировой экономики и дипломатии, доктор юридических наук

Д. Суфиева – старший преподаватель кафедры теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Р. Кучкаров – доцент кафедры общеобразовательных дисциплин и культуры Ташкентского государственного юридического университета, кандидат филологических наук

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Mustafaev,
E. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvalieva,
Y. Makhmudov,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.12.2025.

Paper size: A4. Cond.p.f: 14.

Units: 100. Order: № 209.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovaty – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

M. Hayat – Lecturer of the University of Muhammadiyah Malang (Indonesia)

A. Khoshimkhonov – First Deputy Rector for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

A. Yakubov – Deputy Rector for International Relations and Further Education of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

M. Akhmedshaeva – Professor of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Kh. Khayitov – Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Yusupov – Head of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

E. Egamberdiev – Associate Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Sh. Ismoilov – Head of the Department of Labor Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

G. Uzakova – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

G. Yuldasheva – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Yuldoshev – Associate Professor of the Department of Constitutional Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

R. Altiev – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

M. Kurbanov – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

S. Oripov – Associate Professor of the Department of Law of Tashkent State Agrarian University, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

F. Hamdamova – Acting Associate Professor of the Department of International Law and Public Law of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law

D. Sufiyeva – Senior Lecturer of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

R. Kuchkarov – Associate Professor of the Department of General Sciences and Culture of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences

MUNDARIJA

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI.
XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 11 **KOVSHOV TEMUR VLADIMIROVICH, OCHILOVA DIYORAXON SANJARXUJA QIZI**
Kompleks tadbirkorlik litsenziyasi shartnomasi tomonlarining shartnoma tuzish oldidan
axborot berish majburiyatlari: Rossiya va Fransiya misolida

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQ.
HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

- 22 **XABIBULLAYEV DAVLATJON YULCHIBOYEVICH**
Fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari tushunchasi va ularni takomillashtirish bo'yicha ayrim
fikir-mulohazalar
- 31 **ODILOVA SITORA BOBIR QIZI**
Protsessual muddatlarni ta'minlash usullari: xorijiy tajriba

12.00.05 – MEHNAT HUQUQI. IJTIMOY TA'MINOT HUQUQI

- 41 **RAJABOVA XULKAR SHARIFBOYEVNA**
Davlat fuqarolik xizmatchilari ayrim toifadagi xodimlar sifatida

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

- 52 **XAYITOV PANJI BUXAROVICH**
Atrof tabiiy muhit va energetika sohasida ekologik huquqiy talablarni buzganlik uchun yuridik
javobgarlik

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

- 61 **LUTFULLAYEVA MADINABONU JAMSHIDXON QIZI**
Jinoyat prosessida gumon qilinuvchi va ayblanuvchining huquqlarini ta'minlash mexanizmlari
- 67 **FATULLAYEV SHODMONBEK MADATOVICH**
Jinoyat protsessi doirasida ekspertizaning umumiy jihatlari va vazifalari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

- 76 **ALLABERGANOVA NODIRA MAHMUD QIZI**
Hujjatlarning xalqaro huquqiy aylanmasi tizimida apostil
- 89 **XOLMIRZAYEVA SHOXISTA ARZIQL QIZI**
O'zbekistonning BMT bilan noqonuniy migratsiyaga qarshi kurashish sohasidagi hamkorligi:
muammolar va istiqbollar

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI**96 MIRZAYEV RAHMATULLA IBODULLAYEVICH**

Tergov va sud organlarida korrupsiyaga qarshi kurashishda sun'iy intellektdan samarali vosita sifatida foydalanish istiqbollari: nazariy va amaliy jihatlar

102 SATTAROV AZIM SAIDOVICH

Innovatsion texnologiyalardan foydalanish va energetika sohasini raqamlashtirish – korrupsion omillarni bartaraf etish garovi

12.00.13 – INSON HUQUQLARI**111 BEKBO‘TAYEVA LOBAR SHOVKAT QIZI**

Muqobil vasiylik tizimida voyaga yetmaganlarning huquqiy subyektligi

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

11 КОВШОВ ТЕМУР ВЛАДИМИРОВИЧ, ОЧИЛОВА ДИЁРАХОН САНЖАРХУЖА КИЗИ

Преддоговорные информационные обязательства сторон договора комплексной предпринимательской лицензии на примере России и Франции

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

22 ХАБИБУЛЛАЕВ ДАВЛАТЖОН ЮЛЧИБОВЕВИЧ

Понятие видов производства по гражданским делам и некоторые суждения по вопросу их совершенствования

31 ОДИЛОВА СИТОРА БОБИР КИЗИ

Способы обеспечения соблюдения процессуальных сроков: зарубежный опыт

12.00.05 – ТРУДОВОЕ ПРАВО. ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

41 РАЖАБОВА ХУЛКАР ШАРИФБОВЕВНА

Государственные гражданские служащие как особая категория работников

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

52 ХАЙИТОВ ПАНЖИ БУХАРОВИЧ

Юридическая ответственность за нарушение экологико-правовых требований в сфере окружающей среды и энергетики

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ
ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

61 ЛУТФУЛЛАЕВА МАДИНАБОНУ ЖАМШИДХОН КИЗИ

Механизмы обеспечения прав подозреваемого и обвиняемого в уголовном процессе

97 ФАТУЛЛАЕВ ШОДМОНБЕК МАДАТОВИЧ

Общие аспекты и задачи экспертизы в рамках уголовного процесса

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

76 АЛЛАБЕРГАНОВА НОДИРА МАХМУД КИЗИ

Апостиль в системе международно-правового оборота документов

89 ХОЛМИРЗАЕВА ШОХИСТА АРЗИКУЛ КИЗИ

Сотрудничество Узбекистана с ООН в сфере противодействия нелегальной миграции: проблемы и перспективы

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

96 МИРЗАЕВ РАХМАТУЛЛА ИБОДУЛЛАЕВИЧ

Перспективы использования искусственного интеллекта как эффективного инструмента противодействия коррупции в следственных и судебных органах: теоретические и практические аспекты

102 САТТАРОВ АЗИМ САИДОВИЧ

Использование инновационных технологий и цифровизации энергетической отрасли как гарантия устранения коррупционных факторов

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

111 БЕКБУТАЕВА ЛОБАР ШОВКАТ КИЗИ

Правосубъектность несовершеннолетних в системе альтернативной опеки

CONTENTS

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 11 **KOVSHOV TEMUR VLADIMIROVICH, OCHILOVA DIYORAKHON SANJARKHUJA KIZI**
Pre-contract information obligations of the parties of the complex entrepreneurial licensing agreement on the example of Russia and France

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW.
ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

- 22 **KHABIBULLAEV DAVLATJON YULCHIBOEVICH**
The concept of types of civil proceedings and some considerations on their improvement
- 31 **ODILOVA SITORA BOBIR KIZI**
Methods of ensuring procedural time limits: foreign experience

12.00.05 – LABOR LAW. SOCIAL SECURITY LAW

- 41 **RAJABOVA KHULKAR SHARIFBOEVNA**
State civil servants as a certain category of employees

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

- 52 **KHAYITOV PANJI BUKHAROVICH**
Legal liability for violation of environmental legal requirements in the field of natural environment and energy

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND
FORENSIC EXPERTISE

- 61 **LUTFULLAEVA MADINABONU JAMSHIDKHON KIZI**
Mechanisms for ensuring the rights of suspects and accused persons in criminal proceedings
- 67 **FATULLAEV SHODMONBEK MADATOVICH**
General aspects and functions of forensic examination within the framework of the criminal process

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

- 76 **ALLABERGANOVA NODIRA MAHMUD KIZI**
The apostille in the system of international legal circulation of documents
- 89 **KHOLMIRZAEVA SHOKHISTA ARZIKUL KIZI**
Uzbekistan's cooperation with the UN in the field of combating illegal migration: problems and prospects

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS**96 MIRZAEV RAHMATULLA IBADULLAEVICH**

Prospects for using artificial intelligence as an effective tool in combating corruption in the activities of investigative and judicial bodies: theoretical and practical aspects

102 SATTAROV AZIM SAIDOVICH

The use of innovative technologies and digitalization of the energy sector as a guarantee for the elimination of corruption factors

12.00.13 – HUMAN RIGHTS**111 BEKBUTAEVA LOBAR SHOVKAT KIZI**

Legal subject of minors in the alternative guardianship system

Kelib tushgan / Получено / Received: 15.10.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 14.11.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.12.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.6./IWPR2909

UDC: (343.35+328.185)(045)(575.1)

INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH VA ENERGETIKA SOHASINI RAQAMLASHTIRISH – KORRUPSION OMILLARNI BARTARAF ETISH GAROVI

Sattarov Azim Saidovich,

O'zbekiston Respublikasi Huquqni
muhofaza qilish akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0002-6181-5548

e-mail: saidiovichazim@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada innovatsion texnologiyalardan foydalanish va energetika sohasini raqamlashtirish orqali korrupsion xavflarni bartaraf etish omillari yoritilgan. Energiya servis xizmatlari bozorini shakllantirish va aholi uy-joylarining energiya samaradorligi oshirilishini rag'batlantirish korrupsiya omillarini bartaraf etish imkoniyatini yaratishda muhim ahamiyatga ega ekanligi hamda zamonaviy raqamli texnologiyalar yordamida inson omillarini kamaytirish korrupsiya o'chog'ini yakson qilish imkoniyatini kengaytirishi ilmiy asoslangan. Tadqiqot natijalari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 24-oktabrdagi "Energiya servis xizmatlari bozorini shakllantirish hamda aholi uy-joylarining energiya samaradorligi oshirilishini rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi"gi 673-son qaror loyihasining 1-ilova 5-bobi va 5-ilovasi uchun taklif sifatida keltirilganligi ilmiy asoslangan.

Kalit so'zlar: innovatsion texnologiyalar, raqamlashtirish, energetika tizimi, energiya servis xizmatlari, energiya samaradorligi, korrupsiya xavflari, davlat siyosati, huquqiy tartibga solish

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ КАК ГАРАНТИЯ УСТРАНЕНИЯ КОРРУПЦИОННЫХ ФАКТОРОВ

Саттаров Азим Саидович,

самостоятельный соискатель

Правоохранительной академии Республики Узбекистан

Аннотация. В данной статье освещаются факторы устранения коррупционных рисков посредством применения инновационных технологий и цифровизации энергетической отрасли. Научно обосновано, что формирование рынка энергетических сервисных услуг и стимулирование повышения энергоэффективности жилых домов имеют важное значение для создания возможностей по ликвидации коррупционных рисков. Также доказано, что сокращение человеческого фактора за счёт применения современных цифровых технологий значительно расширяет возможности нейтрализации коррупционных очагов. Результаты исследования научно обоснованы и представлены в качестве предложений для главы 5 приложений 1 и 5 проекта постановления Президента Республики Узбекистан «О мерах по формированию рынка энергетических сервисных услуг и стимулированию повышения энергоэффективности жилых зданий» (постановление принято 24 октября 2025 г. № 673).

Ключевые слова: инновационные технологии, цифровизация, энергетическая система, энергосервисные услуги, энергоэффективность, коррупционные риски, государственная политика, правовое регулирование

THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES AND DIGITALIZATION OF THE ENERGY SECTOR AS A GUARANTEE FOR THE ELIMINATION OF CORRUPTION FACTORS

Sattarov Azim Saidovich,

Independent Researcher at the Law Enforcement Academy
of the Republic of Uzbekistan

Abstract. This article highlights factors for eliminating corruption risks through the use of innovative technologies and digitalization of the energy sector. It is scientifically substantiated that the formation of a market for energy services and the stimulation of increasing the energy efficiency of housing are important in creating opportunities to eliminate corruption factors, and the reduction of human factors with the help of modern digital technologies expands the possibilities of destroying a hotbed of corruption. The research results are scientifically substantiated as a proposal for Chapter 5 of Appendix 1 and Appendix 5 of the draft Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan No. 673 dated October 24, 2025 "On Measures to Stimulate the Formation of the Energy Services Market and Increase the Energy Efficiency of Housing."

Keywords: innovative technologies, digitalization, energy system, energy services, energy efficiency, corruption risks, state policy, legal regulation

Kirish

XXI asrda insoniyat oldida turgan muhim vazifalardan biri energetika xavfsizligini ta'minlash va ekologik muammolarni hal etish bo'lib, tabiiy resurslarning cheklanganligi, iqlim o'zgarishi va energiyaga bo'lgan ehtiyojning ortishi har bir davlatdan yangi barqaror yechimlarni talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan "yashil energiya" siyosati milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda va tabiat muvozanatini saqlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Jahonda jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy holatini barqaror rivojlantirish maqsadida energiya xavfsizligini ta'minlash, energiya tejamkorligi va samaradorligini oshirish, noqonuniy foydalanish va yo'qotishlarni kamaytirishda raqamli texnologiyalar bilan transformatsiyalash orqali korrupsiyaviy omillarni aniqlash va bartaraf etishning yangi ilmiy-texnikaviy yechimlarini joriy etish orqali qonun ustuvorligini ta'minlashni yanada takomillashtirishga yo'naltirilgan ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilmoqda.

Bu borada energiya resurslaridan noqonuniy foydalanishning kelib chiqish omillarini hisobga olgan holda vaziyatni to'g'ri baholab, qonun buzilish darajasini aniqlash va uning oldini olishda innovatsion uslub yaratish asosida energiya tejamkorlikni ta'minlash va samaradorlikni oshirishda korrupsion omillarni bartaraf etish va uning oldini olishni yanada takomillashtirishning yangi uslublarini yaratishga alohida e'tibor berilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 24-oktyabrdagi "Energiya servis xizmatlari bozorini shakllantirish hamda aholi uy-joylarining energiya samaradorligi oshirilishini rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi"gi 673-son qarorida mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lgan energetika sohasi iqtisodiyotning asosiy ustuni ekanligi inobatga olinib, sohada innovatsion texnologiyalardan foydalanish va energetika sohasini raqamlashtirish korrupsion omillarni bartaraf etish garovi sifatida e'tirof etilgan.

Xususan, energiya tejamkorlikni ta'minlash

va samaradorlikni oshirish milliy rivojlantirishning strategik yo'nalishlaridan biriga aylandi. Energiya tejamkorlik, avvalo, iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarishda elektr va gaz iste'molining kamayishi mahsulot tannarxini arzonlashtiradi va korxona raqobatbardoshligini oshiradi. Energiya samaradorligini oshirishning yana bir muhim jihati ekologik barqarorlik bo'lib, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va tabiiy resurslarni tejash orqali "yashil iqtisodiyot"ga o'tish bo'yicha xalqaro majburiyatlarni bajarishga xizmat qiladi.

Shu munosabat bilan tadqiqotning maqsadi energetika sohasida innovatsion texnologiyalardan foydalanish va energetika sohasini raqamlashtirish orqali korrupsiya omillarini bartaraf etish va uning oldini olish masalalarini nazariy va amaliy jihatdan tahlil etish hamda korrupsiyaga oid qonunchilik hujjatlari loyihasi va uni takomillashtirishga qaratilgan taklif va tavsiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan.

"Davlat sektorida korrupsiya tushunchalari indeksi"da 2024-yil Daniya 90 ball bilan eng yuqori natijani ko'rsatgan davlatlardan biri bo'lgan. Finlyandiya shu indeksda 88 ball bilan dunyoda korrupsiya darajasi past davlatlar qatoriga kirgan. Singapur esa Osiyo-Tinch okeani mintaqasida korrupsiya bo'yicha nisbatan yaxshi ko'rsatkichlarga ega davlat sifatida baholangan. Markaziy Osiyo davlatlari, ayniqsa, energetika sohasida korrupsiya darajasi bo'yicha 2024-yilda Transparency Internationalning "Korrupsiya taassurotlari indeksi" (CPI) reytingida Qozog'iston 40 ball, O'zbekiston 32 ball va Qirg'iziston 25 ball to'plagan (Transparency International, 2024).

Professor R.A. Zufarov korrupsiyani shaxsiy yoki korporativ manfaat yo'lida jamoat manfaatlariga putur yetkazish deb ta'rifladi, professor B.J. Ahrorov uni davlat hokimiyati yoki boshqaruv vakolatlaridan foydalangan holda shaxsiy manfaatni ko'zlab sodir etiladigan jinoyatlar yig'indisi sifatida tavsiflaydi (Zufarov & Axrorov, 2011). Fikrimizcha, "korrupsiya tushunchasi"ga "ommaviy tarzda

manfaaddorlikka erishish" iborasini qo'llash mumkin, chunki bu jinoyatlar ko'p hollarda shaxsning shaxsiy manfaat va ehtiyojlaridan kelib chiqib sodir etiladi.

Har bir soha va jarayonda inson omilini kamaytirish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish va energetika sohasini raqamlashtirish orqali korrupsiya omillarini bartaraf etish imkoniyatlari kengayadi. Energiya servis xizmatlari bozorini shakllantirish va aholi uy-joylarining energiya samaradorligi oshirilishini rag'batlantirish korrupsiya omillarini bartaraf etish imkoniyatini yaratishda muhim ahamiyatga ega ekanligi hamda zamonaviy raqamli texnologiyalar yordamida inson omillarini kamaytirish korrupsiya o'chog'ini yakson qilish imkoniyatini kengaytirishi ilmiy asoslangan.

Tadqiqotda tarixiy, tizimli-tuzilmaviy, yuridik, qiyosiy-huquqiy, raqamli texnologiyalarni qo'llash bilan bog'liq o'lchov-nazorat usullari, ilmiy manbalarni kompleks tadqiq etish, statistik ma'lumotlardan foydalanilgan.

Asosiy qism

Energiya tejamkorlik faqat iqtisodiy va texnologik emas, ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Aholi uchun energiya ta'minotining barqarorligi va xavfsizligi turmush tarzi sifatini oshiradi, energiya resurslaridan oqilona foydalanish madaniyatini shakllantirish ham jamiyatning ekologik va iqtisodiy ongini kuchaytiradi.

Energiya resurslariga bo'lgan talabning ilmiy tahlili mamlakat joylashgan hududdan kelib chiqib energiya zaxiralari orqali tegishli strategiyalarni ishlab chiqishi bilan chambarchas bog'liq.

Shuni ta'kidlash kerakki, O'zbekistonda keyingi yillarda energiya tejamkorlikni ta'minlashga qaratilgan qator islohotlar amalga oshirilmoqda. "Energiya samaradorligini oshirish to'g'risida"gi davlat dasturlari, qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish strategiyasi, zamonaviy hisobga olish tizimlari va energiya auditi amaliyoti joriy etilmoqda. Bu choralar mamlakatning uzoq muddatli energetik xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan muhim qadamdir.

O'zbekistonda elektr energiyasi ishlab chiqarishga ixtisoslashgan stansiyalar turli tipdagi manbalar asosida faoliyat yuritadi. Bu stansiyalar ishlab chiqarish hajmi va faoliyati bilan bog'liq turlarga bo'linishi mumkin.

Issiqlik elektr stansiyalari (IES) umumiy ishlab chiqarishning asosiy qismini tashkil etadi hamda tabiiy gaz, ko'mir va mazut yoqilg'ilari yordamida ishlaydi (taxminan 80–82%). Eng yirik IESlar Talimarjon IES (1700 MW), Navoiy IES (1800 MW), Sirdaryo IES (3000 MW), Acwa Rower (1500 MW) va Yangi Angren IES (1260 MW ko'mir yoqilg'isi asosida ishlaydi) hisoblanadi.

Gidroelektr stansiyalar (GES) elektr energiyasi ishlab chiqarishning taxminan 10–11% ulushini tashkil qiladi. Mamlakatda yirik va kichik GESlar soni 60 dan ortiq bo'lib, eng yiriklari Chorvoq GES, To'palang GES, Andijon GES, Tuyamo'yin GES, Xo'jakent GES, G'azalkent va Farhod GESlardir.

Qayta tiklanuvchi energiya manbalari (taxminan 6–7 %) bo'yicha stansiyalar so'ngi yillarda quyosh va shamol energiyasiga ixtisoslashgan loyihalar amalga oshirilmoqda, jumladan, Beshariq QES, Sazagan-1, 2 QES, Nurota QES, Djankeldi ShESlar.

Respublikamizda jami 20 dan ortiq yirik davlat elektr stansiyalari va 30 dan ortiq kichik xususiy GES hamda qayta tiklanuvchi elektr stansiyalari faoliyat ko'rsatib kelmoqda.

Davlatimiz rahbari tashabbuslari bilan amalga oshirilgan ishlar natijasida 2024-yil dekabrda energetika sohasidagi tarixiy voqea, qiymati 3,7 milliard dollarlik 18 ta yangi energiya quvvatlari ishga tushirildi va navbatdagi 6 ta loyiha qurilishiga start berildi.

Buxoro, Navoiy, Namangan va Toshkent viloyatlarida salkam 2,3 ming MW quvvatga ega 5 ta quyosh va shamol elektr stansiyasi hamda 5 ta yuqori kuchlanishli podstansiya ishga tushirildi. O'zbekistonda ilk bor Andijon va Farg'onada 300 MW yirik saqlash tizimi barpo etildi. Shuningdek, Qashqadaryoda 400 MW elektr stansiyasi, Toshkent shahrida zamonaviy kogeneratsiya qurilmasi, Andijon, Surxondaryo va Toshkent viloyatlarida 4 ta kichik GES foydalanishga topshirildi.

Ishga tushgan quvvatlar va yangi loyihalar orqali kelgusi yillarda qo'shimcha 9,5 milliard kVt soat elektr ishlab chiqarilib, 2,5 milliard kub metr tabiiy gaz tejaladi; 4,6 million tonna zararli gazlar chiqarilishining oldi olinadi. Eng muhimi – 4 milliondan ziyod xonadon uzluksiz toza energiya bilan ta'minlanadi. Bu, o'z navbatida, iqtisodiyotning boshqa sohalarida ham 4 milliard dollarlik qo'shilgan qiymat yaratishga turtki beradi. Umuman olganda, yiliga jami 84 milliard kVt soat elektr energiyasi ishlab chiqariladi. Bu – 2016-yilga nisbatan 25 milliard kVt soat yoki 1,5 barobar ko'p deganidir.

Mamlakatimizda xorijiy sheriklar bilan hamkorlikning izchil davom etishi natijasida yangi sahifa sifatida Farg'ona, Samarqand, Navoiy, Toshkent viloyatlari va Toshkent shahrida qiymati 3,5 milliard dollar bo'lgan 2,5 ming megavattli 6 ta elektr quvvatlari qurilishi boshlandi.

Ushbu loyihalar bundan 9 yil avval energetika sohasida boshlangan keng ko'lamli islohotlarning uzviy davomi bo'lib, ushbu davr mobaynida O'zbekiston "yashil energetika"da katta-katta qadamlarni qo'ydi. Xususiyl sektor targa keng yo'l ochilgani natijasida o'tgan 5 yilda energetika sohasiga qariyb 20 milliard dollar to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiya jalb qilindi. Avval to'liq davlat tasarrufida bo'lgan bu tizimda 24 ta mustaqil energiya ishlab chiqaruvchi subyekt paydo bo'ldi. "Yashil energetika" sohasida bugunga kelib 3,5 ming megavattli yoki 10 milliard kVt soatga teng 16 ta yirik quyosh va shamol elektr quvvatlari ishga tushirildi. Buning hisobiga 2024-yilda "yashil energiya" ulushi 16 foizdan oshirildi. Ya'ni o'tgan qisqa davrda ekologik toza energiya quvvatini yiliga 2-3 karra ko'paytirishga erishildi.

Davlatimiz rahbari energetika xavfsizligi va barqarorligini ta'minlash, sohadagi islohotlarni yangi bosqichga olib chiqishda davom etar ekan 2030-yilga qadar yana 19 ming megavatt "yashil quvvat"larni barpo etib, qayta tiklanuvchi energiya ulushini 50 foizdan oshirishni rejalashtirgan.

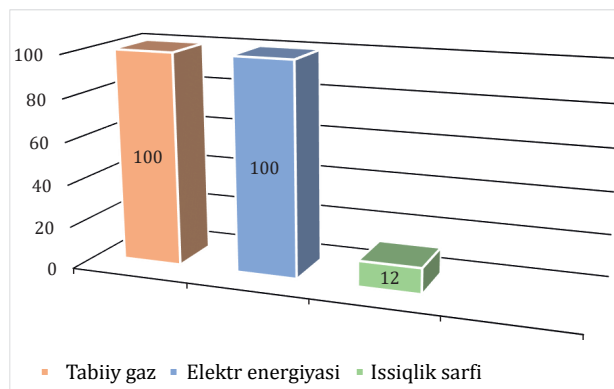
Ushbu belgilangan vazifalarning ijrosini ta'minlash tashabbusi energetika sohasida yangi bosqichni boshlab berib, mutaxassislar oldiga ilmiy, texnik va tashkiliy jihatdan murakkab, biroq istiqbolli vazifalarni qo'yadi.

Avvalo, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Quyosh va shamol energiyasidan foydalanish, energiyani saqlash tizimlarini takomillashtirish, "aqlli tarmoqlar"ni rivojlantirish va innovatsion texnika-texnologiyalardan foydalanish energetika tizimining barqaror ishlashini ta'minlaydi. Shu bilan birga, mavjud infratuzilmani modernizatsiya qilish, energiya uzatishdagi yo'qotishlarni kamaytirish va boshqaruv tizimlarini raqamlashtirish sohadagi samaradorlikni oshiradi.

Energetika sohasida samarali boshqaruv va investitsiya muhitini yaratish ham dolzarb vazifa hisoblanadi. Davlat-xususiy sheriklik asosidagi loyihalar, xalqaro hamkorlik va sarmoyalarni jalb etish orqali "yashil energiya" tizimini keng qo'llash imkoni yaratiladi.

Amalga oshirilayotgan islohotlar energetika sohasidagi korrupsion xavf-xatarlarni bartaraf etish va uning oldini olish masalasini ham chetlab o'tgani yo'q, ammo uning oldini olish omillaridan biri sohada innovatsion texnologiyalardan foydalanish va energetika sohasini raqamlashtirish hisoblanadi. Shu o'rinda fikrimiz dalili sifatida raqamlarga murojaat qilsak. Respublika bo'yicha tabiiy gaz, elektr energiyasi va issiqlik sarfini raqamli texnologiyalar orqali boshqarish va nazorat qilish holati quyidagi rasmda keltirilgan.

Raqamlar shuni ko'rsatmoqdaki, elektr energiyasi va tabiiy gazni boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yuqori darajada amalga oshirilgan, ammo issiqlik sarfini hisobga olish masalasida amalga oshiriladigan ishlar mavjud. Ushbu holatdan kelib chiqib olib borilgan tadqiqot natijalarida issiqlik sarfini hisoblovchi "Smart Warm" qurilmasi yaratildi va amaliyotga joriy etildi (Sattarov et al., 2025).



Energiya resurslar iste'molini boshqarish va nazorat qilish.

Issiqlik sarfini hisoblovchi "Smart Warm" innovatsion raqamli qurilmasi yaratilishi natijasida qozonxona issiqlik ma'lumotlari bazasini onlayn to'plash va masofadan avtomatik elektron boshqarish imkoniyati orqali raqamli nazorat o'rnatish hisobiga yoqilg'i-energiya resursi talon-taroji va boshqa korrupsion omillarning oldini olish usullari yaratildi.

Mamlakat energetika xavfsizligini ta'minlashda, ayniqsa resurslardan noqonuniy foydalanish holatlarining oldini olishda energetika sohasi faoliyatini "korrupsiyasiz soha" sifatida samarali tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yoqilg'i-energiya resurslaridan noqonuniy foydalanish holatlarini fosh etish uchun sinov tariqasida sun'iy intellektning joriy etilishi ham ushbu yo'nalishdagi muhim omillardan biridir.

Barchamizga ma'lumki, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Elektr energiyasi, neft mahsulotlari va gazdan foydalanishni nazorat qilish Inspeksiyasining asosiy faoliyat turi elektr energiyasi va tabiiy gazdan noqonuniy foydalanish holatlarining oldini olishdan iborat.

Jumladan, inspeksiya tomonidan o'tkazilgan reytd tadbirlarida 2024-yil va joriy yil 9 oyida 15 554 ta noqonuniy holatlar aniqlanib, qariyb 3,2 trln so'mlik zarar hisob-kitob qilingan.

Noqonuniy holatlar bo'yicha rasmiylashtirilgan dalolatnomalarni huquqni muhofaza qiluvchi organlarga elektron dasturlar orqali yuborish tizimi yo'lga qo'yilgan.

Masalan, respublika bo'yicha eng kam energiya resurslaridan foydalanuvchi Andijon viloyatida 351 mlrd so'mlik noqonuniy holatlar fosh etilgan bir vaqtda, iste'moli jihatdan ancha yuqori bo'lgan Namangan va Qashqadaryoda bu ko'rsatkich ancha past.

Joriy yilning o'tgan davrida energiya resurslaridan noqonuniy foydalanish bilan bog'liq 3 120 ta holatda 980 mlrd so'mga yaqin zarar aniqlangan.

Biroq huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan olib borilgan tergovga qadar tekshiruvda hisoblangan zarar miqdori 258 mlrd so'mga kamaygan.

Energiyani tejash, undan oqilona foydalanish va energiya samaradorligini oshirish bo'yicha 980 ta holatda 79 mlrd so'mlik moliyaviy sanksiya qo'llanilgan.

Faoliyat ko'rsatayotgan 1 830 ta avtomobillarga gaz to'ldirish kompressor shoxobchalaridan 500 tasining kirish qismiga qaror talabi bo'yicha elektron tablo o'rnatilmagan. Yana 400 tasiga kuzatuv kameralari o'rnatilmagan, 499 tasiga o'rnatilgan kameralar esa ichki ishlar organlariga integratsiya qilinmagan.

Bunday huquqbuzarliklarni bartaraf etishning yo'li: energiya servis xizmatlarini shakllantirish; raqamli platformalarni joriy etish; boshqaruv tizimini raqamlashtirish; iste'molchilar uchun subsidiyalar ajratish tizimining joriy qilinishidir.

Yuqorida keltirilgan raqamlar, noqonuniy holatlar va rasmiylashtirilgan dalolatnomalar huquqni muhofaza qiluvchi organlari va ushbu yo'nalish tadqiqotchilari oldiga ulkan vazifalarni yuklaydi.

Xususan, energetika sohasidagi korrupsion omillarni bartaraf etish va uning oldini olish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borildi, jumladan, energiya samarador qurilma va uskunalardan samarali foydalanishni nazorat qilish bo'yicha taklif va tavsiyalar kiritildi:

- aholining o'rnatilgan energiya samarador qurilma va uskunalardan doimiy hamda samarali foydalanishini monitoring qilib borish tegishliligi bo'yicha tuman (shahar) hokimligi zimmasiga yuklatiladi;

- energiya samaradorligi milliy agentligiga ajratilgan subsidiyaning maqsadli ishlatilishini o'rganish maqsadida yetkazib beruvchi tomonidan talabgorga o'rnatilgan energiya samarador qurilma va uskunalarini tanlov asosida joyiga chiqqan holda monitoring qilish huquqi beriladi;

- o'rnatilgan quyosh panellarining munozam ishlashini platforma orqali "Hududiy elektr tarmoqlari" AJning "ASKUE" tizimiga va "Elektron hukumat" tizimining idoralararo integratsiyalashuv platformasiga integratsiya qilish orqali monitoring qilinishi belgilanadi (bunda "Hududiy elektr tarmoqlari" AJning "ASKUE" tizimi orqali subsidiya ajratilgan talabgorlarga o'rnatilgan quyosh fotoelektr stansiyalarida ishlab chiqarilgan elektr energiyasi tarmoqqa uzatilmay qolish holatlari o'rganiladi);

- o'rnatilgan energiya samarador qurilma va uskunalarini bir yil mobaynida boshqa xonadonlarga qayta o'rnatish, olib tashlash yoki sotib yuborish taqiqlanadi (monitoring natijasida shunday holat aniqlanganda, ajratilgan subsidiya talabgor tomonidan Agentlikka to'liq miqdorda qaytariladi, yer uchastkalarining jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yilishi munosabati bilan buziladigan va ko'chiriladigan uy-joylar bundan mustasno).

Shu bilan birga, "Energiya samaradorligini oshirish raqamli platformasida qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalari va boshqa energiya samarador uskunalarining savdolarini o'tkazish, shartnomalarni tuzish, yetkazib berish hamda o'rnatish tartibi to'g'risida" nizom ishlab chiqildi va taklif sifatida kiritildi.

Nizom 8 ta bob va 40 ta banddan iborat bo'lib, Energiya samaradorligini oshirish raqamli platformasi orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalari va boshqa

energiya samarador uskunalarining savdolarini o'tkazish va shartnomalarni tuzish, yetkazib berish hamda o'rnatish tartibi belgilangan.

Platforma operatoriga quyidagi huquqlar berilgan:

- platformada joylashtirilgan ma'lumotlarga texnologik va axborot xavfsizligini ta'minlash talablarini belgilash;

- platforma ishtirokchilariga xizmatlar ko'rsatish shartlarini belgilash (qonunchilik hujjatlarida nazarda tutilgan holatlar bundan mustasno);

- platforma ishtirokchilari uchun talablarni belgilash;

- platforma ishtirokchilarining belgilangan qoidalarga rioya etmaslik holatlari aniqlanganda, shuningdek, platforma operatori yoki platforma ishtirokchilari oldida to'lanmagan qarzlari mavjud bo'lganda, platformada tuzilgan shartnoma shartlari bajarilmaganda, ularga xizmat ko'rsatishni to'xtatib turish;

- platforma ishtirokchilariga elektron tijorat bilan bog'liq axborotlarni yetkazish, ma'lumot va maslahat berish hamda boshqa qo'shimcha xizmatlarni ko'rsatish;

- boshqa axborot vositachilari bilan hamkorlikda ma'lumotlar bazasini yaratish;

- platforma operatori qonunchilik hujjatlariga va shartnomaga muvofiq boshqa huquqlarga ega bo'lishi mumkin.

Platforma operatori platformaning barqaror, uzluksiz va ishonchli ishlashini ta'minlashi hamda uning barcha funksional jarayonlari belgilangan tartib va talablarga muvofiq ravishda amalga oshirilishiga mas'ul etib belgilangan.

Pirovard natijada tadqiqot natijalari, energiya samarador qurilma va uskunalaridan samarali foydalanishni nazorat qilish takliflari hamda ishlab chiqilgan "Energiya samaradorligini oshirish raqamli platformasida qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalari va boshqa energiya samarador uskunalarining savdolarini o'tkazish, shartnomalarni tuzish, yetkazib berish hamda o'rnatish tartibi to'g'risida"

nizom O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 24-oktabrdagi "Energiya servis xizmatlari bozorini shakllantirish hamda aholi uyjoylarining energiya samaradorligi oshirilishini rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi"gi 673-son qarori uchun asos bo'ldi. Jumladan, qarorning 1-ilova 5-bobi hamda 5-ilovasi ushbu takliflar asosida yaratildi.

Qarorda davlat xizmatlarini ko'rsatishda raqamlashtirish ko'lamini kengaytirish hamda davlat va fuqaro (G2C) o'rtasidagi munosabatlarda aholi uchun yengilliklar yaratish maqsadida 2025-yil noyabr oyidan boshlab Energiya samaradorligi milliy agentlikning Energiya samaradorligini oshirish raqamli platformasi orqali aholiga energiya samarador texnologiyalar hamda qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini xarid qilishda subsidiyalar ajratish tizimi joriy qilinishi belgilangan.

Raqamli texnologiyalar vazirligiga esa platformani:

- Energetika vazirligi va Bojxona qo'mitasining qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalari o'rnatilgan obyektlar bo'yicha "Yashil energiya" tizimiga;

- yetkazib berilgan elektr energiyasi hajmlari bo'yicha "Hududiy elektr tarmoqlari" AJning "ASKUE" dasturiga;

- yetkazib berilgan tabiiy gaz hajmlari bo'yicha "Hududgazta'minot" AJning "ASKUG" dasturiga;

- yetkazib berilgan issiqlik energiyasi bo'yicha "Issiqlikta'minoti" AJning "Billing" tizimiga;

- energiya samarador qurilma va uskunalarining muvofiqlik sertifikatini mavjudligi bo'yicha O'zbekiston texnik jihatdan tartibga solish agentligining "Texnik tartibga solish" milliy axborot tizimiga;

- kadastr va ko'chmas mulklarni ro'yxatdan o'tkazish ma'lumotlari bo'yicha Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Kadastr agentligining "UZKAD" axborot tizimiga "Elektron hukumat" tizimining idoralararo integratsiyalashuv platformasi hamda Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali

integratsiya qilinishini ta'minlash vazifasi belgilangan.

Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Energetika vazirligi va Agentlikning:

- Tarmoqlararo energiyani tejash jamg'armasining "Yashil energiya" MCHJ ustav fondiga kiritilgan ulushini Energetika vazirligiga o'tkazish;

- davlat ulushi bo'yicha dividendlar hisobidan neft-gaz va elektr energetikasi tarmoqlari korxonalarining sof foydasidan 5 foiz miqdoridagi o'tkazmalar hamda energiyani me'yordan ortiqcha iste'mol qilganlik uchun korxonalarga qo'llanadigan oshirilgan tariflardan tushumlardan 2025-yil 1-yanvarga qadar to'lanishi lozim bo'lgan debitor qarzdorliklarni hamda yoqilg'i-energetika resurslaridan foydalanishda aniqlangan huquqbuzarliklar bo'yicha undirilgan iqtisodiy sanksiyalar summasining 20 foizini Energetika vazirligining byudjetdan tashqari Yoqilg'i-energetika tarmog'ini rivojlantirish jamg'armasiga o'tkazish to'g'risidagi takliflariga rozilik berilgan.

Shu bilan birga, qarorda aholi uy-joylarining energiya samaradorligini oshirishda qo'shimcha rag'batlantirish va yangiliklar yaratilgan.

Agentlik tomonidan 2025-yil noyabrdan boshlab aholiga tijorat banklari orqali ajratiladigan "yashil ta'mir" krediti hamda Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-sentabrdagi 517-son qarori bilan tasdiqlangan "Yashil" iste'mol krediti bo'yicha foiz to'lovlarining bir qismini qoplab berish tartibi to'g'risidagi nizomda nazarda tutilgan "yashil" iste'mol krediti bo'yicha energiya samarador qurilma va uskunalarni (geliokollektor, quyosh panellari, issiqlik nasoslari, qurilish izolyatsiya materiallari, energiya samarador gaz yondirgichli qozonlar va boshqalar) xarid qilish va o'rnatish uchun kompensatsiya berish hamda aholi uy-joylarini energiya auditidan o'tkazish xarajatlarini qoplash uchun subsidiyalar ajratilishi.

Bunda "yashil ta'mir" va "yashil" iste'mol kreditlari foiz stavkasining 19 foizidan

oshgan qismiga, biroq 4 foizlik banddan oshmagan miqdorda Agentlikning yagona reyestriga kiritilgan energiya auditorlarining tegishli xulosalari asosida platforma orqali Energiya samaradorligini rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash jamg'armasi mablag'lari hisobidan qoplab berilishi ko'zda tutilgan.

"Yashil ta'mir" hamda "yashil" iste'mol kreditlari va (yoki) aholining o'z mablag'lari hisobidan energiya samarador qurilma va uskunalar sotib olinganda, xarajatlarining bir qismini qoplash uchun quyidagi miqdorlarda subsidiya ajratilishi ko'zda tutilgan:

- aholi uy-joylarini energiya auditidan o'tkazish xarajatlarining 100 foizi miqdorida;

- aholi uy-joylariga quyosh panellari, geliokollektorlar hamda boshqa maishiy isitish qozonlari, qurilma va uskunalar xarid qilish va o'rnatish xarajatlarining 20 foizi miqdorida;

- aholi uy-joylariga issiqlik nasoslarini xarid qilish va o'rnatish xarajatlarining 40 foizi miqdorida, bunda ushbu yo'nalishda ajratiladigan subsidiya miqdori bazaviy hisoblash miqdorining 50 baravaridan oshmasligi lozim.

Xulosa

Energetika tizimlarini takomillashtirish va innovatsion texnika-texnologiyalardan foydalanish energetika tizimining barqaror ishlashini ta'minlaydi va energiya uzatishdagi yo'qotishlarni kamaytiradi. Energiya servis xizmatlari bozorini shakllantirish, boshqaruv tizimlarini raqamlashtirish va inson aralashuvi omillarini kamayishi soha samaradorligini oshiradi va korrupsiya omillarini bartaraf etish va uning oldini olishga xizmat qiladi.

Aholi uy-joylarining energiya samaradorligini oshirishda qo'shimcha rag'batlantirish va yengilliklarning yaratilganligi ham korrupsiyaviy xavf-xatarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Zero rag'batlantirish tizimi korrupsiya va o'g'irlikning oldini olishda muhim profilaktik omil hisoblanadi. Adolatli rag'bat va faoliyatining qimmatini his qilish, qonuniy bo'lmagan yo'l bilan foyda topish ehtimolini sezilarli darajada kamaytiradi.

REFERENCES

1. Axrarov, B. D. (2008). Boshqaruv tartibiga qarshi rasmiy jinoyatlar uchun javobgarlik muammolari [Problems of liability for official crimes against the administrative order]. [Doctoral Dissertation]. (pp. 32, 348). Tashkent.
2. Akimov, L. Yu. (2010). Deyatelnost prokuratury po obespecheniyu zakonnosti v elektroenergeticheskoy otrasli [Activities of the prosecutor's office to ensure legality in the electric power industry]. [Doctoral Dissertation]. Moscow.
3. Boboyev, M. M. (2023). Prokuratura faoliyatini raqamli transformatsiyalashning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish [Improving the organizational and legal framework for the digital transformation of the prosecutor's office]. [PhD Thesis]. Tashkent: Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan.
4. Ibragimov, Z. S. (2011). Mustaqillik va O'zbekiston Respublikasi prokuraturasi (mustaqillik yillarida huquqiy maqomning rivojlanishining qiyosiy tahlili) [Independence and the Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan (comparative analysis of the development of legal status during the years of independence)]. [Monograph]. Tashkent: Noshir Publ.
5. Knyazeva, E. G. (2009). Prokurorskiy nadzor v zarubezhnykh stranakh [Prosecutor's supervision in foreign countries]. *Yurist-pravoved [Lawyer-jurist]*, 1.
6. Komilov, A. B. (2020). Tadbirkorlarni huquqiy himoya qilishga qaratilgan qonunlarning ijrosi ustidan prokuror nazoratining tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish [Improving the organizational and legal framework for prosecutorial control over the implementation of laws aimed at the legal protection of entrepreneurs]. [Abstract of PhD Thesis]. Tashkent: Academy of the Prosecutor General's Office.
7. Krechetov, D. V. (2022). *Problems of prosecutorial supervision over the implementation of Russian legislation on state and municipal finances*. N. Novgorod.
8. Mirziyoyev, Sh. (2022). Har bir mahallada iqtisodiy, ijtimoiy va ilmiy markaz bo'lishi kerak [Every neighborhood should have an economic, social, and scientific center]. <https://president.uz/uz/lists/view/4948>.
9. Mirziyoyev, Sh. (2022, December). O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga murojaat [Address of the President of the Republic of Uzbekistan to the Oliy Majlis and the people of Uzbekistan]. <https://president.uz/uz/lists/view/5774>
10. Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan. (n.d.). Results of a study of the status of work on increasing energy efficiency and eliminating illegal connections between large consumers in Tashkent city, Tashkent, Fergana, Namangan and Andijan regions by the Working Group.
11. Russian Federation. (2019, May). The Doctrine of Energy Security of the Russian Federation, approved by the Decree of the President of the Russian Federation. No. 216. http://www.scrf.gov.ru/security/yeconomic/yenergy_doc/
12. Republic of Belarus. (2015, December). The Concept of Energy Security of the Republic of Belarus, approved by Resolution of the Council of Ministers of the Republic of Belarus. No. 1084. <https://lida.gov.by/ru/kontseptsija-yenergeticheskoy-bezopasnosti-rb/>
13. Sattarov, A. S., Bekchanov, V. Z., Zaripov, B. D., & Xaidarov, X. M. (2025). Issiqlik ma'lumotlarini yetkazib berishning onlayn va avtomatik elektron boshqaruv moslamasi [Online and automatic electronic control device for thermal data delivery]. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining FAP 2795-sonli patenti [Patent No. FAP 2795 of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan].
14. Transparency International. (2024). Corruption Perceptions Index 2024. <https://www.transparency.org/en>.
15. Zufarov, A. R., & Axrarov, B. J. (2011). Korruptsiya. Qonun. Javobgarlik [Corruption. Law. Responsibility] (pp. 9, 20). [Monografiya]. Tashkent.
16. Zokirov, Sh. I. (2022). Prokuratura organlarida murozhaatlar bilan ishlash institutini takomillashtirish masalalari [Issues of improving the institute of working with applications in prosecutor's offices]. [PhD Thesis]. Tashkent: Academy of the Prosecutor General's Office.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 6-SON

VOLUME 5 / ISSUE 6 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.6.